

Б. Романенчук

УКРАЇНСЬКА МОВА

ГРАМАТИЧНІ Й ПРАВОПИСНІ ВПРАВИ
для другого року навчання української мови.



М.

Філадельфія 1952

Х.

Видає Учительська Громада в Філадельфії

Б. Романенчук

УКРАЇНСЬКА МОВА

ГРАМАТИЧНІ Й ПРАВОПИСНІ ВПРАВИ
для другого року навчання української мови.

ПЕРША ЧАСТИНА



Філадельфія 1952

Видає Учительська Громада в Філадельфії
Накладом УКК — Відділу в Філадельфії

Друкарня В-ва „Америка“, 817 Норт Френклін Ст., Філаделфія 23, Па.

1. РЕЧЕННЯ, КРАПКА, ВЕЛИКА БУКВА.

1. Вправа.

Батько читає газету.

Ці слова виявляють якусь думку. Скажіть і напишіть ще якісь подібні слова, що виявляють якусь думку. Як назовемо слова, що виявляють якусь думку?

Слова, що виявляють якусь думку,
називаємо реченням.

2. Вправа.

Авто іде. Собака гавкає. Кінь біжить. Дитина плаче.
Хлопчик пише. Дівчина читає. Мати працює.

Прочитайте і запишіть собі ці речення в зошиті. Скільки тут речень? Що то є речення?

Речення — це думка,
виявлені словами.

3. Вправа.

Сонце Вітер Дощ
Грім Блискавка Трава

Замість крапок напишіть потрібні слова з дужок щоб постали речення.

[гріє, віє, росте, гримить, блискає, іде]

4. Вправа.

Книжка.

Оксанка купила книжку. У книжці багато образків. Я прочитаю ту книжку. Вона дуже цікава. Я дуже люблю книжки.

Прочитайте ці речення. Яким знаком речення відділені від себе? Як називається цей знак? Який знак ставимо на кінці речення?

На кінці речення ставимо крапку.

5. Вправа.

Ліс.

Ген за містом видно ліс. У лісі росте багато дерев. Деякі дерева є дуже товсті. Поміж деревами ростуть кущики. В кущиках гніздяться пташки. Вони весело співають. Влітку в лісі приємний холод.

Прочитайте і перепишіть ці речення. Підкресліть слова, що починаються з великої букви. З якої букви починаються слова на початку речення і після крапки?

Слова, що на початку речення і після крапки,
починаються завжди з великої букви.

6. Вправа.

Школа.

Ми маємо гарну школу. Вона має два поверхи. Малі діти вчаться на першому поверсі. На другому поверсі вчаться більші. Ми ходимо до другої класи. В нашій класі дуже приємно. Всюди чисто й ясно.

Прочитайте і перепишіть. Поставте, де треба, крапку.

7. Вправа.

Два цапки.

З одного берега йшов до річки білий цапок З другого підходив чорний Білий цапок хотів перейти через річку Чорний хотів і собі Через річку вела вузенька кладка Через кладку міг перейти лише один цапок Кожний цапок хотів перейти перший Цапки побилися і попадали в воду.

Прочитайте і перепишіть. На кінці кожного речення поставте крапку.

8. Вправа.

Фабрика.

мій батько працює в фабриці він встає дуже рано дорога до фабрики далека я був коло тієї фабрики вона дуже велика в фабриці стоять багато машин батько працює коло машин з батьком працює багато робітників

Прочитайте і перепишіть. На кінці кожного речення поставте крапку. Після крапки пишіть великою буквою.

9. Вправа.

Повторення.

Пригадайте і скажіть:

1. Що то є речення?
2. З якої букви починаються речення після крапки?
3. Який знак ставимо на кінці речень?

Придумайте і напишіть чотири речення, які складаються з двох, трьох, чотирьох і п'ятьох слів.

1 2

3 4

Пишіть, де треба, великі букви і крапки.

2. СЛОВА.

10. Вправа.

Телефон.

В нас на столі стоїть телефон. Коло нього лежить телефонна книга. Я вишукую в книзі число телефону. Потім накручую число батькової фабрики. Прикладаю слухальце до вуха. Чую голос батька. Він питаеться, чого я хочу. Я сам не знаю, чого я хочу. Але приємно мені почути батьків голос.

Прочитайте це оповідання. З чого воно складається? (З речень). З яких частин складається кожне речення? Відділіть ті частинки доземою рискою |. Як називаються ті частинки відділені доземою рискою? (Слова). З чого складається речення?

Речення складається з окремих слів.

11. Вправа.

Собака гавкає. Пташка Літак
Котик Дзвін Авто

[летить, гуде, дзвонить, м'якає, співає.]

Прочитайте і перепишіть. Замість крапок поставте потрібні слова з дужок, щоб постало речення.

12. Вправа.

Сонце, співає, човен, світить, вітер, річка, дме,
пташка, пливе, тече,

Прочитайте ці слова і впорядкуйте так, щоб постали речення. Напишіть ті речення. Поставте, де треба, крапку і пишіть, де треба, велику букву.

13. Вправа.

Напишіть два речення по два слова в кожному.

Напишіть два речення по три слова в кожному.

3. СКЛАДИ.

14. Вправа.

Котик і півник.

Була собі в лісі маленька хатка. В хатині жили котик і півник. Котик пішов у ліс по дрова, а півник лишився в хаті. Але котик наказував півникові нікого до хати не впускати. От пішов котик, а лисичка вже під вікном і каже:

— Ходи півнику до мене, у мене золота шпениця, медяна водиця.

А півник відказує:

— Ток-ток, ток-ток, виходити з хати не велів коток.

Прочитайте це оповідання. Випишіть собі слова ток-ток, ток-ток. Вимовляйте їх. Кілько разів треба відкрити рота, щоб вимовити один раз ток?

Напишіть ще слова ходи, нікого. Вимовляйте їх по черзі. Кілько разів треба відкрити рота, щоб вимовити слово ходи? Вимовляйте слово нікого. Кілько разів треба відкрити рота, щоб вимовити це слово? Як називаються такі частинки слова, що їх вимовляємо раз відкривши рота?

Частина слова, яку вимовляємо раз відкривши рота, називається склад.

15. Вправа.

Напишіть собі такі слова:

Бог	мама	молоко	понеділок
ох	тато	корова	записати
гей	літо	писати	виходити
там	уси	летіти	осторога

Прочитайте і почисліть, скільки складів мають слова в першій колонці, скільки в другій, третьій і четвертій. Перепишіть ті слова і відділюйте склади поземою рискою, отак: мо - ло - ко. Скажіть тепер з чого складається слово?

Слово складається із складів. Слово може мати один, два, три і більше складів.

16. Вправа.

Голоси, молоко, небо, цукор, груша, диня, мед, цибуля, ворота, золотий, червоний, оса, поперекидати, переписувати, поперечитувати,

Поділіть ці слова на склади. Склади відділюйте рискою.
Що творять склади?

Склади творять слова.

17. Вправа.

Гриби.

Що за хлопці на дощі
заховалися в кущі
під листям яснім,
під гіллям рясним?

Голови нема,
шапочка сама,
на одній нозі рядком
притулились за листком.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Спишіть в один стовпець слова з двома складами, а в другий — з трьома складами.

4. ЗВУКИ І БУКВИ.

18. Вправа.

Напишіть таке речення:

Коси коса, поки роса.

Поділіть кожне слово на склади. Відділюйте склади до земою рискою, отак: ко | си. А тоді поділіть кожний склад на найменші частинки. Відділюйте їх поземою рискою: к - о | с - и. Прочитайте і напишіть кожну частинку окремо: к, о, с, и. Як називається кожна така частинка слова? (Звук). З чого складається слово?

**Вимовлене слово складається із звуків.
Написане слово складається з букв.**

19. Вправа.

Скажіть якесь слово і поділіть його на найменші частини. Вимовляйте кожну частинку окремо. Які звуки чуєте? Запишіть їх. Які букви бачите? Прочитайте їх. А тепер скажіть, що чуєте, а що бачите? Що вимовляєте, а що пишете?

**Звуки чуємо, букви бачимо. Звуки вимовляємо,
букви пишемо.**

20. Вправа.

З великої хмари малий дощ. В лісі дзвінко співають пташки. Джерельна вода дуже чиста і здорована. Вода в струмочку дзорить. Щастя не ходить за людьми. Бджоли зносять до вулика мед.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Підкресліть слова, в яких є більше звуків, як букв. Потім підкресліть слова, в яких більше букв, як звуків. Спишіть окремо ті слова.

21. Вправа.

Щастя, дзвінок, щабель, джаған, дзеркало, щука, бджола, дзюб, щирий, джміль, защіпка, г'удзик, щітка, дзяма.

Прочитайте і спишіть окремо слова, в яких дві букви означають один звук, і окремо слова, в яких одна буква означає два звуки

Букви ДЗ означають один звук.

Букви ДЖ означають теж один звук.

Буква Щ означає два звуки.

22. Вправа.

Напишіть два речення, в яких будуть слова з буквою Щ.

Напишіть два речення, в яких будуть слова з буквами ДЗ і ДЖ. Слова вибирайте із попередньої вправи.

23. Вправа.

Наш знайомий фармер має великий сад. Але як часом не зародять овочі, то йому хоч сядь і плач.

На Україні є багато великих і малих сіл. В деяких жили колись чумаки, що їздили в Крим по сіль.

Під час дощу одягаємо загортку аж до п'ят. На руці маємо п'ять пальців.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Підкресліть у цих словах звуки, які позначені двома буквами. Яка з них букв не означає ніякого звука? А що вона означає?

Буква ь не означає ніякого звука. Це знак м'якшення. Він показує, що буква перед ним означає пом'якшений звук. Його треба вимовляти м'яко.

24. Вправа.

Напишіть українську абетку:

А, Б, В, Г, Д, Е, Є, Ж, З, И, І, Ї, Й, К, Л, М, Н,
О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х, ІІ, Ч, Ш, Щ, Ю, Я, Ъ.

а, ю(е), в(е), г(е), і(е), д(е), е, є, ж(е), з(е),
и, і, ї, йот, к(а), (е)л, (е)м, (е)н, о, п(е), (е)р, (е)с, т(е),
у, (е)ф, х(а), ц(е), ч(е), ш(е), щ(е), ю, я, Ъ.

Кілько букв має українська абетка? А кілько звуків?

Українська абетка має 33 букви, але тільки
28 звуків. Деякі звуки позначаємо двома
буквами — дз, дж, а деякі букви означають
два звуки — ш.

5. ГОЛОСНІ І ПРИГОЛОСНІ.

25. Вправа.

Встала я раніш за всіх
Квіти поливала,
Потім курочок малих
Просом годувала.
Скатертінками столи
Гарно повкривала,
Діти снідати прийшли,
А я подавала.

Прочитайте і напишіть розстрілене слово. Почисліть, скільки воно має звуків? Напишіть і вимовляйте кожний звук окремо. Котрі звуки вимовляєте широко відкривши рот? Як називаються звуки, що їх вимовляємо широко відкривши рота?

Звуки, що їх вимовляємо широко відкривши рота, називаються **голосні**. Голосні звуки значимо такими буквами: а, е, и, і, о, у.

26. Вправа.

Дивні танці.

Танцювала риба з раком,
а петрушка з пастернаком,
а цибуля дивувалась,
як петрушка танцювала.

Прочитайте цей віршик і напишіть розстрілене слово.
Скільки воно має звуків? Напишіть кожний звук окремо і вимовляйте. Котрі звуки вимовляєте при помочі губ, язика, або зубів?
Напишіть їх. Як називаються звуки, що їх вимовляємо з допомогою губ, язика або зубів?

Звуки, що їх вимовляємо з допомогою зубів,
губ та язика, називаються **приголосні**.
Приголосні звуки позначаємо на письмі такими буквами: б, в, г, ґ, д, ж, з, дж, дз, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц ч, ш.

27. Вправа.

Щить котику, щить,
Хай дитинка спить.
Тихенько ходи,
Її не збуди.

Прочитайте цей віршик. Спишіть усі голосні звуки.

[Голосні звуки вимовляємо широко відкриваючи рота.]

28. Вправа.

Котик — коточок
сховався в куточок,
впіймав собі мишку
та й з'їв у затишку.

Прочитайте цей віршик і спишіть приголосні звуки. Чим помагаємо собі, вимовляючи приголосні звуки?

Приголосні звуки вимовляємо з допомогою
зубів, губ і язика.

6. ДЗВІНКІ І ГЛУХІ НА КІНЦІ СЛІВ.

29. Вправа.

Приказки

Приголосні **б — п**: Хліб і вода, то козацька їда. Сніп без перевесла, то солома.

Приголосні **д — т**: Бджола летить, де мед пахтить. Суха ложка рот дере.

Приголосні **з — с**: Хто раз збреше, тому ніколи не повірять. Час — найкращий лікар.

Приголосні **ж — ш**: Жита такі, що її вуж не пролізе. Що не твоє, того не руши.

Приголосні **г — х**: Чий беріг, того її риба. Летів птах, та її на воду бах.

Приголосні **г — к**: Бульдог — це собака. До часу дзбанок воду носить.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова в два стовпці: хліб — сніп. Вимовляйте окремо кінцеві звуки. Як вимовляємо звуки **б, д, ж, з, г, г?** А як вимовляємо звуки **п, т, с, ш, х, к?**

Звуки **б, д, ж, з, г, г** вимовляємо дзвінко, тому вони дзвінкі. Звуки **п, т, с, ш, х, к** вимовляємо глухо (не дзвінко) тому вони глухі.

30. Вправа.

Придумайте і напишіть десять слів із дзвінкими й глухими приголосними на кінці слів.

Вимовляйте виразно дзвінкі приголосні.

31. Вправа.

Хліб, граб, сніп, біб, кіт, мед, мет, лет, дріт, брат, скарб, брід, труд, прут, раз, час, бас, газ, мідь, снідь, мазь, Івась, перелаз, квас, лис, вуж, книш, ніж, ріж, наш, батіг, порох, горох, оборіг, обух, дриг', крик.

Прочитайте ці слова і вимовляйте виразно кінцевий приголосний.

Спишіть слова з дзвінким приголосним на кінці в одну колонку, а з глухим приголосним в другу колонку.

Дзвінкі приголосні на кінці слів треба завжди
вимовляти дзвінко.

32. Вправа.

бі . (бобу), ді . (діда), ра . (разів), ці . (ціпа), кі . (кота),
ча . (часу), ні . (ножа), кі . (коша).

Напишіть і замість крапок дайте дзвінкий або глухий приголосний. Щоб узнати, де писати дзвінкий приголосний, а де глухий, порівняйте із словами, що в дужках: хліб (хліба).

33. Вправа.

Приказки

На поганій землі хліб не родить. Кося і ці.., це важне господарське знаряддя. Добрий сусі.., це найкрасіший родич. Знає кі.., чиє сало з'їв. Бе.. Бога ані до порога. Пе.. бреше, вітер несе. Як упав сні.., вовк у село забі.. Де на дво.. вариться, там третій поживиться. Ходить гарбу.. по городу, питаеться свого роду. Мало вкуси.., більше ковтне.. Хруснуло, як горі.., шуснуло, як у мі..

Прочитайте і замість крапок дайте, де треба, дзвінкий або глухий приголосний.

7. ІМЕННИК.

34. Вправа.

Хто що робить.

Ф а р м е р оре землю й сіє.
П е к а р хліб пекти уміє.
С т о л я р нам столи готує,
а д р у к а р книжки друкує.
В ч и т е л ь вчить дітей у школі,
с е л я н и н працює в полі.

Прочитайте і спишіть слова, які називають людей. Як називаються такі слова?

Словами, якими називаємо людей
— це іменники.

35. Вправа.

Тварини.

Кінь, корова, віл, коза, вівця, індик, гуска, качка, курка — це домашні тварини. Вони корисні для людей. Вовк, лис, ведмідь — це лісові тварини. Вони живуть у лісі і часом роблять людям шкоду. Ворона, сорока — це птахи, які живуть коло нас як літо так зима. Бузько, журавель, ластівка — це перелетні птахи.

Прочитайте і спишіть назви домашніх і лісових тварин (звірят і птахів). Як називаються слова, якими називаємо тварини?

Назви тварин (звірят і птахів) та всяких інших речей — це іменники.

36. Вправа.

1. Назвіть і спишіть речі в вашій класі.
2. Назвіть і спишіть дерева і ростини, які ростуть коло школи.

Як називаються слова, якими називаємо дерева, ростини та інші речі?

**Назви дерев, ростин, та інших речей —
це іменники.**

37. Вправа.

Дивні сходи.

У нашому місті є залізнична станція, де є такі сходи, що самі йдуть вниз і додори. Треба тільки добре стати і триматися за поруччя. А потім треба обережно зійти, щоб не заваджати іншим людям. Такими сходами легко їхати аж на десятий поверх і вище. Тоді ноги не болять.

Прочитайте це оповідання і спишіть усі іменники, що означають назви всяких речей. Що то є іменники?

38. Вправа.

1. Спишіть назви речей у вашій хаті.
2. Спишіть назви птахів, які знаєте.

Повторення:

**Іменники — це назви людей, тварин, ростин
та всяких інших речей.**

8. РІД ІМЕННИКІВ.

39. Вправа.

Не щебече соловейко,
не кує зозуля,
швидко весна пролетіла
й літо вже минуло.

Гай зелений вже жовтіє,
листя опадає,
і тепло проходить звільна,
холод наступає.

Прочитайте цей вірш і спишіть усі іменники. В один стовпець спишіть ті іменники, що на них можна сказати цей, в другий ті, що на них можна сказати ця, і в третій ті, що на них можна сказати це.

Зразок: цей ця це
 соловейко зозуля літо

Всі іменники діляться на три роди:
чоловічий, жіночий, середній.

Іменник, що на нього можна сказати цей, належить до чоловічого роду: цей чоловік, цей горох, цей півень.

Іменник, що на нього можна сказати ця, належить до жіночого роду: ця жінка, ця зозуля, ця груша . . .

Іменник, що на нього можна сказати це, належить до середнього роду: це дитя, це ягня, це дерево . . .

40. Вправа.

Школяр.

У вікно заглядала чорна зимова ніч. Надвібрі шумів вітер. В хаті було тихо й тёпло. В печі палахкотів вéсело вогонь. При столі над книжкою сидів хлопчик. Він читав потиху. Потім почав читати вголос. Мати присунулася ближче до сина. Батько підняв голову і почав слухати. Хлопчик вичитував виразно кожне слово. Це була історія України.

Прочитайте і спишіть у три колонки іменники чоловічого, жіночого і середнього роду.

41. Вправа.

Взимі.

Повів холодний вітер. З краю неба насувалися білі хмари. Помалу вони закривали ціле небо. Бігли мишасті коні. Рівна дорога була ховзъка. По обидвох боках дороги розіслалося поле. Твердий сніг виблискував до сонця. Чорне вороння сідало зграями на сніг і знову здіймалося з місця. Вітер дужав. Насунули снігові хмари й оповили небо.

Прочитайте і спишіть в три стовпці іменники чоловічого, жіночого й середнього роду. Помагайте собі словами цей, ця, це.

42. Вправа.

Баран, село, плуг, жито, пшениця, ячмінь, просо, картопля, овес, буряк, капуста, дерево, грушка, сад, город, поле, бочка, горох, молоко, світло, слосар, рільник, теля, газета, книжка, школа, робота, таблиця, крейда, бузько, качка, журавель, кукурудза, дзеркало, вікно, ягня, куря, волосся.

Прочитайте ці іменники і спишіть у три стовпці, як у передній вправі.

43. Вправа.

1. Скажіть і напишіть по 10 іменників чоловічого, жіночого й середнього роду.

9. ОДНИНА І МНОЖИНА.

44. Вправа.

Брат, сестри, батько, спіни, учень, хлощі, мама, вояки, жінки, дівчата.

Скажіть, які з цих слів є назвами одної особи, а які багато осіб?

Вівця, кінь, кози, гуси, качка, кури, горобець, жаба, риби.

Які з цих слів означають одну тварину, а які багато тварин?

Таблиця, лавки, вікна, губка, книжки, пера, зошит, олівець, ручка, стіни.

Які з цих слів означають одну річ, а які багато речей?

Спишіть іменники, що означають одну особу або річ в одну колонку, а іменники, що означають більше осіб або речей в другу колонку.

Про іменник, що означає одну особу або річ, кажемо, що він стоїть в однині.

Про іменник, що означає більше таких самих осіб або речей, кажемо, що він стоїть у множині.

45. Вправа.

1. Напишіть множину до таких слів: дім, бузько, індик, візок, авто, батько, будинок.

2. Напишіть однину до таких іменників: руки, ноги, вуха, очі, столярі, крамарі, гуси, кури, ворони, дуби, липи, кози.

46. Вправа.

В село із лісу вовк забіг. Світить сонце. Над ставком стойть хата. Надворі шумить дощ. На столі лежить книжка. В саду росте груші.

Прочитайте і спишіть розстрілені іменники. Напишіть їх у множині.

47. Вправа.

Гриби.

По лісочку ходять хлопці,
і визбирають гриби.

Повно вже грибів в коробці,
повні кошики й торби.

Прочитайте і спишіть іменники, що в множині. Напишіть ці іменники в однині.

48. Вправа.

Зірочки.

Ледве ясне сонечко скотиться додолу,
ледве вечір присмерком вкриє ліс і поле, —
як на небі синьому понад цілим світом
ми, веселі зірочки, вогни засвітим.

Тисяччу ліхтариків сяєм над землею,
сонну землю пестимо ласкою свою.

У степах мандрівникам і плавцям у морі
ми дорогу вкажем в синьому просторі.

А маленьким діточкам, що лягають спати,
ми хорошу казочку будем повідати.

Щоб їм сни приснилися радісні, бадьорі:
квіточка, метелики та блискучі зорі.

Спишіть з цього віршика всі іменники, що в однині, і напишіть їх у множині.

10. ВЕЛИКА БУКВА В ІМЕНАХ І ПРІЗВИЩАХ.

49. Вправа.

Василько Петренко, учень другої кляси, дістав на іменини гарну книжку. Він дуже втішився нею, зараз же підписав книжку своїм ім'ям і прізвищем, отак:

Василь Петренко
учень другої кляси народної школи
імені Тараса Шевченка.

Прочитайте і придивіться, з якої букви починаються імена і прізвища людей? З якої букви починається ваше ім'я і прізвище? Підпишіться на своїх зошитах.

Імена і прізвища людей починаємо
з великої букви.

50. Вправа.

Івась Павленко хоче вчитися.

Івась Павленко був ще малий. Але він дуже хотів ходити до школи. Його брат Василько ходив до другої кляси. Од раз Івась одягнувся в батькову шапку й чоботи і пішов до школи. Учитель впустив його до кляси і посадив у лавку коло брата. В тій лавці сиділи ще Миколка Якимчук і Петрик Коваленко. З другого боку сидів Семенко Соловій та Михайлік Зазуляк. Іванко дуже радів, що він уже може ходити до школи.

Прочитайте і придивіться, з якої букви починаються імена і прізвища школлярів. Спишіть із цього оповідання всі імена і прізвища. Якою буквою починаємо писати імена і прізвища людей?

51. Вправа.

Тарас Шевченко.

Тарас Шевченко — це найбільший український поет. Його батько Григорій Шевченко був кріпаком. Як Тарас був малий, то вчився читати й писати в одного дяка. Цей дяк називався Богорський. Пізніше Тарас служив у пан-отця Кошиці. Згодом Тарас учився в моляра, що називався Ширяєв.

Прочитайте це оповідання і спишіть імена і прізвища людей. Якою буквою вони починаються? Чому?

52. Вправа.

1. Пишіть імена і прізвища всіх дітей, що сидять коло вас.
2. Пишіть імена і прізвища ваших братів і сестер.

53. Вправа.

Діти бавляться.

На майдані коло школи бавилися діти. М'ячиком перекидалися: петрик залізняк, оксанка любчак і богданко юрченко. Бігали навперемі: леся слободян, ігор мельничук, славко березовський і олег василенко. Потім дівчата співали пісень, а хлопчики бігали.

Прочитайте і перепишіть. Імена і прізвища дітей пишіть з великої букви.

54. Вправа.

Колюмб.

Христофор Колюмб народився понад п'ятсот років тому в одному місті в Італії. Він жив над морем і бачив як до порту приїжджають кораблі. Моряки оповідали йому цікаві історії про заморські країни. Колюмб і сам хотів бути моряком. Коли він виріс, хотів подорожувати морем. Він пішов до еспанського короля Фердинанда і королеви Ізабелли, щоб вони дали йому кораблі, моряків і грошей. Він хотів знайти нову дорогу до даліких країв на Сході.

Спишіть імена і прізвища людей.

11. ВЛАСНІ НАЗВИ ТВАРИН.

55. Вправа.

Наші тварини.

В сільськім господарстві є всякі домашні тварини. Вони мають свої імена. Один наш песик називається Бровко. Він добре береже господарства. Котик Мурко виловлює всі миші. Бровко й Мурко дуже часто гризуться й кусаються.

В стайні стоїть кінь Каштан і корова Лиса. По подвір'ю ходить собі безжурно курочка Чубата. На майдані пасується вівця, а між ними великий баран, що називається Рогач, бо він має великі роги.

Прочитайте і спишіть власні назви домашніх тварин. З якої букви пишемо власні назви тварин?

Власні назви тварин починаємо з великої букви.

56. Вправа.

Мурко й Бурко.

Котик . урко волоцюга,
ні товариша ні друга.

Любить завжди сам ходити,
миші й горобців ловити.

. ровко іншу звичку має, —
він компанії шукає.

Чи у поле, чи на лови,
до компанії готовий.

Прочитайте і вгадайте, як називалися котик і песик. Поставте замість крапок пропущені букви. Якою буквою напишете власні назви тварин?

57. Вправа.

1. Напишіть кілька власних назов коней.
2. Напишіть кілька власних назов собак.
3. Напишіть кілька власних назов інших тварин.

12. СКЛАДИ І ПЕРЕНОШЕННЯ СЛІВ.

58. Вправа.

Моя казка.

Я вам скажу казочку:
приніс зайчик дров в'язочку,
п о к о л о в дрібнесенько,
поклав ватру гарнесенько,
молока купив пляшку
і зварив собі кашку.
Кашка була солодка,
а моя казка коротка.

Прочитайте і напишіть розстрілене слово. Поділіть те слово на склади. Підкресліть в кожному складі голосний. Чи є склад без голосного?

В кожному складі мусить бути один голосний.
Без голосного складу немає.

59. Вправа.

Авто.

Як прийшов день моїх уродин, батько купив мені авто. Воно дуже маленьке, але їде так само, як велике. Тільки велике авто їде само, а мое треба пхати. Але це нічого, до забави вистачить і таке. Я часто сідаю собі в своє авто і вдаю, що їду. А мій старший брат Олекса попихає його з заду. Олекса вже великий і має справжнє авто. Він бере мене часом з собою, як їде в суботу на фарму.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Поділіть їх на склади. Підкресліть склади без приголосних. Покажіть склади, що мають один або кілька приголосних.

В складі може бути один або кілька приголосних. Може бути склад і без приголосних:
О-лек-са, у-ро-ди-ни.

60. Вправа.

Заєць і жаби.

Зажурився заєнько, що ніхто його не бойтися та й задумав утопитися. Він єдиний на світі, кого ніхто не бойтися. Він від усіх мусить утікати, а від нього ніхто. Подумав зайчик та й побіг до річки. Прибігає, а на березі окаті жаби сидять. Побачили вони зайчика та всі у воду. Повтікали від нього. — Е. — подумав собі зайчик, — не буду я топитися, коли мене жаби бояться.

Прочитайте і підкресліть склади без приголосних.

61. Вправа.

Село в Україні.

Село, і серце одпочине.
Село на нашій Україні
неначе писанка, село
зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати,
а на горі стоять палати,
неначе диво. А кругом
широколистій тополі,
а там і ліс, і ліс, і поле,
і спині гори над Дніпром.
Сам Бог вітає над селом.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Поділіть їх на склади, які можна переносити з одного рядка в другий.

З одного рядка в другий можна переносити лише цілий склад, не відриваючи букв, які до нього належать: У-кра-ї-на, Дні-про.

62. Вправа.

Лещетарі.

Жвавий лещетар Ромко швидко навчився їздити на лещетах. Він стрілою з'їздить з високої гори. За ним мчить відважний Зенко. Сніжинки падуть на обличчя. Він загрівся швидкою їздою і не боїться холоду. Тільки Ярко ще не вміє добре їздити і часто падає. Але він швидко навчиться.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Поділіть їх на склади, щоб можна переносити одного рядка в другий.

Як між складами є два приголосні, то один з них залишаємо в кінці рядка, а другий переносимо в новий рядок: сніжин-ки, від-важ-ний.

63. Вправа.

Червоний, жовтий, Марійка, поправляє, користає, мчить, біжать, бавиться, низький.

Прочитайте і поділіть ці слова на склади, які можна переносити з одного рядка в другий.

Складу, в якому немає ніодного приголосного, не лишаємо в кінці рядка, тільки переносимо в другий рядок: Укра-їна.

13. ПРИКМЕТНИК.

64. Вправа

Костюмовий баль.

Троє дітей, Оксанка, Леся і Петрик пішли на дитячий костюмовий баль. Мати пошила їм гарні кольорові костюми. Оксанка вбрала малесенький червоний капелюшок і довгу зелену суконку. Вона була гарна французька дама. Леська мала сірий костюмчик з коротеньким хвостиком і довгими вушками. Вона була зайчиком. А Петрусь одягнув крилаті штани і широкий зелений капелюх, як кавбой. Діти весело бавилися цілий вечір.

Прочитайте і спишіть підкреслені слова. Що показують слова: червоний, зелений, сірий? Як називаються слова, що показують, яке що є? Випишіть інші прикметники з цього оповідання.

Слова, що показують, яке що є, називаються
прикметники.

За прикметником питаемось: який? яка? яке?

65. Вправа.

Який, яка, яке?

довгий олівець	чорна таблиця
гострий ніж	біла стіна
чистий зопит	синє небо
солодкий цукор	ясне сонце
зелена трава	біле молоко
крилатий птах	чисте вікно

Прочитайте і підкресліть слова, які показують, яке є. Як називаються ті слова? Вишукайте і напишіть чотири прикметники разом з іменниками.

66. Вправа

По горіхи.

Шерехате її волосисте та розлоге та густе
зап'яло ліщину листя — мов убрання золоте.

А під листям тихо-тихо на тоненьких гілочках
притаїлися горіхи у зелених кожушках.

Ой, горіхи, не ховайтесь! Хоронись не хоронись —
як наскочим ми, малята, в мовчазний зелений ліс.

Затремтить ліщина сміхом, різнобарвно зацвіте . . .
Не сковаються горіхи попід листя золоте.

Прочитайте і спишіть усі прикметники. Як питаемось за
прикметниками? Що означають прикметники?

67. Вправа.

Яке що є?

.....	гора	дерево
.....	сорочка	олівець
.....	книжка	вікно
.....	мед	капелюх
.....	полин	перо
.....	папір	золото
.....	чорнило	ніч
.....	листя	небо
.....	сонце	хмара
.....	день	трава

Замість крапок допишіть відповідні прикметники. Що показують прикметники?

14. ПИТАННЯ, ОКЛИК, РОЗПОВІДЬ ТА ВІДПОВІДНІ ЗНАКИ.

68. Вправа

Лисичка

Півник, гусак і качка жили собі в одному домі. Однієї нічі закралася до них лисичка і забрала їх в торбу. Подорожі качка пробудилася та й питася: — Півнику-братіку, де ми? — В лисиччиній торбі, — каже півник. — А куди нас лисичка несе? — До своєї нори. — А що вона з нами зробить? — Зварить і з'їсть, — каже півник. — Рятунку, я боюся лисички! — почала кричати качка. — Тихо будь, не кричи! Може щось придумаємо і втечимо. Слухайте, що я скажу! Думав, півник, думав, та й побачив у торбі невеличку дірку. — Гусаче, встроми в цю дірку свій гострий дзюб! Гусак встремив. — Скубни лисичку за волосся! Гусак скубнув, а лисичка в крик: — Пусти, гусаче, не скуби! А гусак ще раз скубнув, міцніше, та й каже: — Розв'яжи торбу та й пусти нас додому! — Пушчу, пушчу, але трохи далі. — Ні,пусти тепер! — наказав півник і разом з гусаком почав скубати лисичку. Лисичка кинула торбу і на втеки, а півник, гусак і качка пішли собі додому.

Прочитайте це оповідання і спишіть речення, якими качка питается півника. Який знак стоїть на кінці цих речень? Вишукайте речення, якими півник наказує щось робити. Який знак на кінці цих речень? Випишіть речення, в яких про щось розповідається. Який знак стоїть на кінці цих речень?

Які знаки можуть стояти на кінці речень?

На кінці речень можуть стояти такі знаки:
крапка (.), знак питання (?),
знак оклику (!).

69. Вправа.

Кицька.

Де ти, кицько, ходила?
У млині сиділа.
Що там, кицько, робила?
Пшеничку молола.
Що ти, кицько, заробила?
Шапочку дукатів.
Що ти, кицько, купила?
Бубликів багато.

Прочитайте і підкресліть речення, в яких є питання. Який знак стоїть на кінці тих речень? Як називаються речення із знаком питання?

Як питаемось, то на кінці речення ставимо знак питання. Таке речення називається питальне.

70. Вправа.

Гей же, діти!

Гей же, діти, станьте в ряд!
Заведіть у себе лад!
Хто найвищий, стань направо!
Але рухайтесь жваво!
Одні будуть забавлятись,
Інші будуть приглядатись.
Нумо, діти, поспішайте!
У дві лави уставляйтесь!

Прочитайте і підкресліть речення, в яких чуєте заклик або наказ. Який знак стоїть на кінці тих речень? Як називаються такі речення?

Як кличемо, наказуємо, або просимо, ставимо на кінці речення знак оклику (!). Таке речення називається окличне.

71. Вправа.

Індіяни

— Татку, можеш сказати мені щось про індіян?

— Колись давно-давно в Америці жили тільки червоно-нокурі люди. Ті, що жили на далекій півночі, називалися ескімоси. А всі інші називалися індіяни. Вони не мали таких домів, як ми сьогодні, і жили під шатрами.

А з чого вони робили собі шатра?

— Ті, що жили довше на одному місці, будували шатра з галуззя і деревної кори. А ті, що переходили з місця на місце, будували шатра з висушеної шкури звірят. Але були й такі, що робили собі цеглу з висушеного болота, і з тієї цегли будували шатра.

Прочитайте це оповідання і підкресліть речення, в яких про щось розповідається. Який знак стоїть на кінці тих речень? Як називається таке речення, в якому щось розповідається?

В реченнях, в яких щось розповідаємо, ставимо на кінці крапку. Таке речення називається розповідне.

72. Вправа.

Дві миші.

В одному домі жили дві миші. Вони бігали собі всюди і нікого не боялися. Мали досить поживи і ніколи не були голодні. Звідки ж вони брали поживу? В кухонній шафці було багато всяких харчів, а шафки ніхто не зачиняв.

Одного разу з'явився в домі кіт. Мишкам ставало щораз гірше й гірше. Вони боялися кота і не виходили з хатки. Голод докучав їм щораз більше. Чому вони боялися кота? Бо кіт має гострі зуби й кігті. Він ловить миші і поїдає їх.

Прочитайте і дайте, де треба, крапку або знак питання. Підкресліть питальні речення.

15. ДІЄСЛОВО.

73. Вправа.

Дайте відповідь на такі питання:

- Що робить мати в кухні?
Що робить учителька в школі?
Що робить шофер в авті?
Що робить вояк на війні?

Спишіть побіч, там де крапки, усі слова, які кажуть, що хто робить (діє). Як називаються такі слова?!

Слова, які кажуть, що хто робить (діє) —
це дієслова.

74. Вправа.

Коваль	Учитель
Співак	Писар
Косар	Музика
Жнець	Дзвононар
Вояк	Орач

Замість крапок добираєте з дужок слова, які кажуть, що хто робить (діє).

[кує, співає, косить, жне, стріляє, учить, пише,
грає, дзвонить, оре.]

75. Вправа.

Як ці звірятა виявляють голос?

Кіт	Вовк
Собака	Коза
Зозуля	Ворона
Горобець	Гуска

[м'явкає, гавкає, кукає, цвірінькає, виє, мекає, кряче, ґегає.]

Добираєте з дужок потрібні дієслова і напишіть їх там, де крапки. Що означають дієслова?

76. Вправа.

Вітряк.

Ой у полі на горбочку
стойть чудо на кілочку.
Буйний вітер повіває,
чудо крилами махає.
І кидає і махає,
наче всіх людей скликає.
Звозять в міхах зерно люди
і складають коло чуда.
Чудо-диво зерно меле
і мукою всюди стелить.

Прочитайте і спишіть усі дієслова. Що показують дієслова?

Дієслова показують, що хто робить.

77. Вправа.

Молоді ковалі.

Бах-дзень-дзень! Бах-дзень-дзень!
Ми куємо цілий день.
Скачуть іскри золоті,
бо в нас руки молоді.
Наша праця жваво йде,
в горнах весело гуде.
А за працею пісні
співаємо голосні . . .
По ковалі молоток
витанцьовує танок.
Бах-дзень-дзень! Бах-дзень-дзень!
Ми куємо цілий день.

Прочитайте і спишіть усі дієслова.

78. Вправа.

1. Придумайте 4 дієслова і додайте до кожного іменник.
2. Придумайте чотири інші іменники і додайте до них відповідні дієслова. Зразок: мати співає.

79. Вправа.

Мамина помічниця.

Оксанка все дуже чесна дівчинка. Вона завжди помагає мамі в господарстві. Сьогодні прасує білизну. А вчора і позавчора і минулого тижня вона прибирала в кімнатах. А потім сиділа собі при столику і малювала. Вона дуже любить малювати й рисувати. Мама казала, що в неділю візьме її до кіна. Там будуть показувати гарний фільм. Оксанка нераз ходила з мамою до кіна. А зате вона помагає і буде помогати мамі в домашній праці.

Прочитайте і спишіть усі дієслова. Підкресліть дієслова, які показують, що Оксана робить тепер, нині. Прочитайте дієслова, які показують що робила вчора. Вищукайте теж дієслова, які кажуть, що Оксана буде робити завтра.

Коли якесь дієслово показує, що щось відбувається (діється) тепер, то кажемо, що це теперішній час дієслова: я читаю, ти бігаєш, він пише.

80. Вправа.

Moї мрії.

У небі ясноголубім зимове сходить сонце
і лле проміння на мій дім і у мое віконце.

Я вмить беру свої книжки й біжу мерещій до школи.
в снігу протоптані стежки виблискують навколо.

Ми всі вчимося залюбки, гартуємось міцнієм,
читаєм з захватом книжки і про майбутнє мрієм.

І я учитимусь як слід, і буду вірним сином
найкращої на цілий світ моєї України.

Спишіть усі дієслова, що в теперішньому часі.

81. Вправа.

Місто.

Дзенькіт, бренькіт, гамір, крик,
вози їдуть, авта гонять.
Раз-у-раз гуде з фабрик,
раз-у-раз трамваї дзвонять.
А як вечір надійде
і заблісне світло всюди,
ясно в місті, як удень,
і, як вдень, снуються люди.

Прочитайте і спишіть дієслова, що в теперішньому часі.
По чим пізнаєте, що дієслово в теперішньому часі?

82. Вправа.

авто	сирена
дзвінок	гудок
літак	радіо
вагонь	дим

[іде, дзвонить, летить, горить, трубить,
гуде, говорить, куриться]

Прочитайте і замість крапок пишіть дієслова в теперішньому часі. Дієслова вибирайте з дужок.

83. Вправа.

Папишіть п'ять дієслів у теперішньому часі. Додайте до них іменники.

Зразок: батько працює.

17. ОСОБИ В ДІЄСЛОВІ.

84. Вправа.

1. Я читаю, пишу, рисую, купую.
2. Ти читаєш, пишеш, рисуєш, купуєш.
3. Він
вона
воно } читає, пише, рисує, купує.
1. Ми читаємо, пишемо, рисуємо, купуємо.
2. Ви читаете, пишете, рисуєте, купуєте.
3. Вони читають, пишуть, рисують, купують.

Прочитайте і спишіть в колонку товсті слова.

Я — це перша особа однини.

Ти — це друга особа однини.

Він
вона
воно } — це третя особа однини.

Ми — це перша особа множини.

Ви — це друга особа множини.

Вони — це третя особа множини.

Дієслова в теперішньому часі мають три особи в однині і три особи в множині.

85. Вправа.

Влітку я встаю дуже рано. Сонце також сходить дуже рано. Воно підноситься помалу. Мій батько йде рано до праці. Він працює від світанку до смерку. Ти не ходиш рано до роботи, тому ти спиш довго. Ми всі в хаті прокидаємося вранці і беремося до праці. Всі люди мусять працювати. Вони заробляють на щоденний хліб. Ви також мусите працювати.

Прочитайте і спишіть усі дієслова. Коло кожного дієслова напишіть, в якій воно особі.

86. Вправа.

Це наші діти.

Хто це, хто це при долині
на заквітчаних лугах
розвиває жовtosиній
український гордий стяг?

Чий це голос так лунає,
чий дзвенить веселий спів
аж під небо, під безкрає,
аж у синю даль степів?

Гей, за ким, за ким у лузі
оглядаються пташки?

Гей, до кого квіти в лузі
повертають голівки?

Це маленькі наші діти,
наші квіти із садка.

Сонце світить, квіти пахнуть,
ліне пісенька дзвінка.

Прочитайте і спишіть усі дієслова, що в третій особі однини й множини.

87. Вправа.

1. Напишіть три дієслова в першій особі однини й множини (я бігаю, ми бігаємо).

2. Напишіть три дієслова в третій особі однини й множини (він читає, вони читають).

88. Вправа.

1. Скажіть і напишіть ці дієслова в третій особі однини і множини: шукаю, купаюся, встаю, лягаю, милюся, біжу, сиджу, роздягаюся.

2. Напишіть ці дієслова в другій особі однини і множини: свічу, оглядаю, розвиваю, співаю, лунає, дзвенить, бренить, пахне, ліне, встаю, трясе, збирають.

18. ЗНАК М'ЯКШЕННЯ.

89. Вправа.

кицка (грудка) — кицька
булка — булька

Порівняйте вимову звука **л** у словах “булка” і “булька”, і вимову звука **ц** у словах “кицка” і “кицька”.

Яка буква стоїть по “л” і “ц” в “булька”, “кицька”? Чи ми її вимовляємо окремо? Як вона називається?

Буква **ь** — це знак м'якшення.
Він показує, що попередній приголосний вимовляємо м'яко.

90. Вправа.

Приказки.

Не сунь носа до чужого проса.
Коли не ковалъ, то й рук не поганъ.
Будь добрий, буде тобі лішче.
Кум не кум, а в горох не лізъ.
Добрі діти вінець, а лихі кінець.

Прочитайте і спишіть слова із знаком м'якшення. Вимовляйте виразно звуки, по яких стоїть знак м'якшення.

91. Вправа.

Приказки.

У кого велика челядь, у того й клопоту багато. Діти, як квіти, поливай, то вони ростуть. Не лізъ в будяки, то й не вчепляться тебе. Пішов Лесь, пішов увесь. Українець я маленький, українці батько й ненька. І будень і неділя, лінівому все безділля.

Прочитайте і спишіть усі пом'якшені приголосні. Які приголосні можуть пом'якшуватися?

Знак м'якшення пом'якшує такі приголосні: з, с, д, т, л, н, ц, дз.

92. Вправа.

Подорожні й собаки.

Через левади та городи два куми йшли з весілля до господи. Бриду.., балакаю.. про що... Як з'явивсь собака вбіса. Чи з-під воріт, чи із-за ліса, присікався, що аж виши... Куми гляда.., аж ще біжи.. мабу.. з десяток, як не більш. Та як напали, брате, мій! Один гаразд, другий ще більш. Кіндрат махнув ціпком мерцій. Тут обізвав.. до нього Клім: — Ось не зайдай лишень Кіндрате, я їх натуру знаю, брате. Відчепляться, ось ну, ходім! Та не махай і не диви...

От йдуть вони собі та йду... Собаки справді уйнялися, а далі їх уже й не чу...

Прочитайте і замість крапок пишіть пропущені м'які приголосні. Яким знаком позначаємо м'якшення приголосних?

19. М'ЯКІ ПРИГОЛОСНІ БЕЗ ЗНАКА М'ЯКШЕННЯ

93. Вправа.

Сніжна зима вже минула. Довше світить і пригриває сонце. Дерева вкрилися свіжим зеленим листям. Незабаром вони почнуть цвісти пахучим цвітом. Пташки весело співають. Найкращий співак між ними — соловейко — святкує свято весни. Всюди чутно спів та сміх. Дітвора втішається весною. На їх свіжих личках помітно слід весни.

Прочитайте і спишіть розстрілені слова. Підкресліть у кожному слові першу букву. Вимовляйте ці слова. Як вимовляєте перший приголосний у цих словах—м'яко, чи твердо?

Між двома приголосними св, сл, сн, см, сп, зм, зв, зн, цп, не пишемо знака м'якшення хоч перший приголосний з, с, ц, вимовляємо м'яко.

94. Вправа.

Весна.

Над лісами, степами просторими
молодая, ..вітло-юна весна;
віє радістю, днями прозорими,
дише соняшним ..шівом вона.
Над лісами, степами росистими,
вічно юна, палка, чарівна,
вся і..нями дзвенить золотистими
золота українська весна.

Прочитайте і перепишіть цей віршик. Замість крапок дайте пропущені букви.

Коли по приголосних св, сл, см, сн, зл, зв,
зн, цв, стойть я, е, ю, і, то перший приголос-
ний з, с, ц, вимовляємо м'яко, начеб він був
пом'якшений.

95. Вправа.

По цвіти.

Раннім ранком до..віта, як тільки зорі ..віт запові-
дали, Миколка Грицюк був уже на ногах. Він має іти в ліс
по ..віти. У школі буде велике ..вято. Треба прикрасити
зеленню і ..вітами шкільну залю. Десь там під лісом ждуть
на Миколку його товариші. Тому Миколка встав скоро ..віт.
Разом із своїми товаришами Миколка рушив у дальшу до-
рогу по ..віти. Тим, що мали прийти пізніше, Миколка
лишав ..лід, щоб не зблудили.

Замість крапок напишіть пропущені букви. Чи треба після них писати м'якшальний знак?

96. Вправа.

Замість крапок пишіть пропущені букви.

.. міх	.. мішний,	від .. вяткувати,
.. ніг,	.. нігура,	за .. міятися,
.. лід,	.. лідний,	за .. ніжений,
.. вях,	.. вяхований	ви .. лідити,
.. віт,	.. вітовий,	ви .. вяхувати,
.. вято,	.. вятковий,	за .. вітити,

20. ЙОТОВАНІ ГОЛОСНІ Я, Е, Ю, Ї, НА ПОЧАТКУ СЛІВ І ПО ГОЛОСНИХ.

97. Вправа.

Юні друзі.

Яків, Юрко, Євген, Ївга, Юля, Єфрем були учнями другої класи. Між ними завжди була велика дружба і згода. Це були справжні юні друзі. Вони ніколи не сварилися ані не билися. З усіми товаришами жили в гарній згоді. Учителів любили й шанували, як рідних батьків. Ніколи не приходили до класи неприготовані. Своєї помочі нікому не відмовляли. Це були гарні українські діти. Їх любили всі в класі.

Прочитайте це оповідання і спишіть усі слова, що починаються з я, е, ю, ї.

Спишіть теж слова, в яких я, е, ю, ї стоять після голосного.

Звуки а, е у, і, перед якими чуємо в вимові на початку слова або по голосних "ї", по-значуємо окремими буквами: я, е, ю, ї.

98. Вправа.

..ким і ..рко були два при..ятелі. ..вгенові мина.. вже восьма весна. Найкращі спогади ма..мо з дитячих часів. ..жаки люблять бігати до місяця по лісових галівинах. З нашого ..рка ні ..дець ні ..здець. З погано.. муки хліба не буде. Де згода пану.., там горя нема... З одно.. згоди нема.. вигоди. Без діла псу..ться сила. Праця людину году.., а лінівство марну... В ліс не по..демо, то й на печі позамереза..мо. Хто під ким ..му копа.., той сам до неї впада...

Прочитайте і дайте, де треба, пропущені букви.

99. Вправа.

.. жак,	.. нак,	.. вангелик,	.. вір,
.. да,	.. хтовий,	.. гишетський	.. сний,
.. здити,	.. шка,	.. диний,	.. мка,
.. хати,	.. вілей,	.. русалим,	.. блуко,
.. житися,	.. рба,	.. вдокія,	.. нгол,
.. здець,	.. ліян,	.. лисавета,	.. кий,
.. дальня,	.. стина,	.. ретик,	.. щірка,

Прочитайте і замість крапок дайте, де треба, пропущені йотовані голосні.

Якими буквами передаємо голосні звуки на початку слова, коли перед ними чуємо в вимові “й”?

100. Вправа.

Марі ..	бле .. ти,	во .. ки,	кра .. ти,
італі .. ць,	біду .. мо,	во .. нний,	при .. мність
геро .. в	колі .. вщина,	Укра .. на,	кро .. ти,
буду .. ть,	Марі .. шль,	со .. зник,	ба .. ра,

Перепишіть і замість крапок дайте пропущені букви. Якими буквами позначуємо на письмі йотовані звуки (їа, їе, їу, її), коли вони стоять після голосних а, е, у, і?

101. Вправа.

Напишіть три слова, що починаються з я.

Напишіть три слова, що починаються з е.

Напишіть три слова, що починаються з ю.

Напишіть три слова, що починаються з і.

102. Вправа.

Напишіть три слова з йотованим а після голосного.

Напишіть три слова з йотованим е після голосного

Напишіть три слова з йотованим і після голосного.

Напишіть три слова з йотованим у після голосного.

Як позначаємо на письмі йотовані голосні?

21. ГОЛОСНІ А, Е, І, У ПІСЛЯ М'ЯКИХ ПРИГОЛОСНИХ.

103. Вправа.

Надя любить працювати в городі. От вона виполює хопту й обриває бурякове листя. Галя кличе Надю до забави, але Надя мусить скінчiti працю. До неї прийшли гості — її подруги. Є тут Дозя, Тютя, Нюня, Ладя і Зюня. Надя попросила дівчаток до себе в горбó. Дівчата помогли Наді скінчiti працю, а потім пішли бавитися.

Прочитайте і спишіть слова з м'якими приголосними. Яка буква стоїть після м'яких приголосних?

Коли після м'яких приголосних д, т, з, с, дз, ц, л, н, р, чуємо звуки а, е, і, у, то пишемо після них я, е, і, ю.

104. Вправа.

Колись не тільки л..ди, але також міс..ці воювали з собою. Вони сперечалися за те, чому один має більше днів як другий. Міс..ць березень урвав л..тому кілька днів та й ще хотів кілька урвати і думав якби це зробити. От він і надумав запросити лютий до себе в гості. Хотів придергати його трохи в себе і по кількох днях пустити. Але лютий зміркував відразу підступ березня і не дався піддурити. І врятував собі кілька днів.

Ц.. війна міс..ців ще не скінчилас.. і дос.., але ніодин з міс..ців не може перемогти.

Прочитайте і замість крапок напишіть пропущену букву. Як позначуємо на письмі голосні **a, e, y**, після м'яких приголосних?

105. Вправа.

Шелестить пожовкле лист... Широкі пол.. вкрилис.. буйними житами. На майдані коло школи зійшлос.. багато лю..дей. Скочив кр..к вхопив др..к, пішов розган..ти. В лісах живуть ус..кі звір..та.

Прочитайте і перепишіть. Замість крапок дайте, яку треба, букву. По яких приголосних пишемо **я, е, ю**?

106. Вправа.

Напишіть три слова, в яких голосні **a, e, y, i**, стоять після твердих приголосних.

Напишіть три слова, в яких голосні **a, e, y**, стоять після м'яких приголосних.

22. ПОДВОЄННЯ ПРИГОЛОСНИХ.

107. Вправа.

Малий маляр.

Малий Богданко дуже любить рисувати й малювати. За пильну працю в школі батько купив йому приладдя до малювання. Це була найприємніша хвилина його дитячого життя. На вид різних фарб Богданкове обличчя засніло, як від соняшного проміння. Бувало вийде він у поле та змальовує пільні квіти та зілля. Богданко вже змалку любить дуже природу. Часом піде ген далеко — на узлісся та змальовує дерева й кріслате галуззя, або лани збіжжя.

Прочитайте і спишіть слова, в яких є подвоєний приголосний. Підкресліть їх.

Приголосні д, т, з, с, ж, ш, н, л, ч, можуть
часом подвоюватися: ж и т т я.

108. Вправа.

Весняні роботи.

Весною садівники мають багато роботи в садах. Вони мають клошіт з гусінню. Йї треба збирати й нищити. Потім садівники згрібають сухе хабаззя й бадилля. Щоб знищити хробаків під корою дерев, обмазують стовбури вапном. Внизу обкопують дерева, щоб до коріння краще доходило повітря й вода. Потім обрізають сухе ломаччя, доріжки прочищують від усякого сміття, нищать бур'яни і непотрібне бадилля. До роботи в саду вживають різного приладдя.

Прочитайте і спишіть слова з подвоєним приголосним. Підкресліть букву, що стоїть після подвоєного приголосного.

Деякі приголосні можуть подвоюватися,
коли після них стоїть я, ю, і.
Подвоєний приголосний треба читати,
як один, але подовжений звук.

109. Вправа.

Восени спадає з дерев пожовкле листя. Весну завжди зустрічаємо з великою радістю.

Прочитайте і спишіть іменники, закінчені на я або ю. Чи в цих словах є подвоєння приголосних?

Приголосні д, т, з, с, ж, ш, л, н, ч, не по-
двоюються, коли перед ними стоїть інший
приголосний: листя, плісню.

110. Вправа.

збира . . я,	моту . . я,	весі . . я,
рисува . . я,	галу . . я,	бади . . я,
воло . . я,	жи . . я,	роздорі . . я,
коло . . я,	ши . . я,	Запорі . . я,
прила . . я,	силомі . . ю,	кло . . я,
підборі . . я,	підда . . я,	пору . . я,

Прочитайте і перепишіть. Замість крапок дайте, які треба, букви. Що діється з деякими приголосними, коли після них стоїть я, ю?

111. Вправа.

Напишіть три іменники з подвоєним н.

Напишіть три іменники з подвоєним л.

Напишіть три іменники з подвоєним д.

Напишіть три іменники з подвоєним т.

Напишіть три іменники з подвоєним с.

23. СПОЛУКА ЙО — ЬО.

112. Вправа.

Йосипко.

Малий Йосипко був лише в другій класі, але він читав уже багато книжок з байками. Він дуже любив читати. Мати накупила йому чимало книжок, де було багато цікавих і гарних байок. Його шафка була наповнена різними книжками.

Прочитайте і спишіть слова з буквами й о.

Коли перед голосним о чуємо в вимові звук й, то на початку слова і в середині після голосних пишемо ѿ: йому, його, байок, гайок.

113. Вправа.

Повільний бузьок.

Голодний бузьок ходив край ставка. Він шукав сої поживи. Нараз на беріг виповзла гадюка. Серце йому затискало, забилося. Він дуже зрадів. І хотів уже її з'їсти, але побачив у воді рибку. Він клацнув з радості дзьобом. Вже хотів ухопити рибку, аж тут біля нього з'явилася жаба. Не знав бузьок що вибрести. Думав, думав та й не впіймав нічого. Жаба, гадюка й рибка за той час повтікали.

Прочитайте це оповідання і спишіть слова з буквами “ъо”.

Коли після м'яких приголосних чуємо голосний “о”, то пишемо “ъо”, нпр.: бузьок, тъохкати, съомий.

114. Вправа.

Трьом учням в нашій класі дали нагороди за пильність. А чотирьом висловили похвалу перед класою. На цьому піклальному святі не було аж чотирьох учнів. Вони були хворі. Вони прийшли до школи аж по трьох тижнях.

Прочитайте і спишіть слова з буквами “ъо” після “р”.

Після м'якого “р” пишемо завжди “ъо”.

115. Вправа..

1. Ложка д..гтю псує бочку меду. 2. По син..му морі хвиля грає. 3. Прац..віті діти не марнують часу. 4. Маленькі пташенятка повисували з гніздечка дз..бики. 5. Літн..го ранку пішли діти в ліс на прогулку. 6. В лісі росте багато син..го цвіту. 7. В ус..му світі нема краще, як в нас в Україні. 8. В місяці березні святкуємо пам'ять незабутн..го поета Тараса Шевченка.

Перепишіть і замість крапок дайте пропущені букви.

116. Вправа.

Пол..ві миші роблять багато шкоди. Л..н цвіте синім цвітом. З л..ну роблять гарне полотно. На весні у лузі т..хкає соловейко...го спів дуже гарний. На ..рдан ставлять на річці хрест з л..ду. В тр..х класах вчиться вісімдесятєро дітей. В одній класі бракувало чотир..х учнів.

Прочитайте і перепишіть. Замість крапок дайте, де треба, **йо** або **ъо**.



ВІД АВТОРА

Ця книжечка прийнята була до друку ще 1943 р. в Українському В-ві у Львові, але через воєнні події вона не могла побачити світа. Через декілька років, вже на еміграції, коли недостача шкільних підручників в українських школах давалася дуже гостро відчувати, автор вирішив видати книжечку цикльо-стильною технікою, щоб бодай частинно заповнити ту прогалину в шкільних підручниках, яка повстала в наслідок нових умовин нашого життя на еміграції.

Сьогодні умовини ще складніші. Потреба шкільних підручників на курсах українознавства чи в т. зв. суботніх школах, як і в тих цілоденних школах (парохіяльних і васильянських), де впроваджено навчання української мови, відчувається ще більше. Тому Учительська Громада в Філадельфії вирішила почати видавання найконечніших підручників, щоб допомогти в навчанню і вивчанню предметів українознавства, а передусім української мови. І на прохання Управи Учительської Громади автор погодився видати цю першу частину граматичних і правописних вправ, але в такому виді, в якому вона була друкована першим виданням (циклостильним) в Австрії, бо заводити будьякі зміни не було ні можливості ні часу.

За видання цієї першої частини належиться щира подяка філядельфійському відділові Українського Конгресового Комітету, який чи не більшу частину своїх грошових засобів призначив на цю ціль.

Випускаючи в світ цю книжечку, маємо скромне бажання, щоб вона була допоміжним підручником не тільки в школі й на курсах українознавства, але й дома, в домашньому навчанні, бо далеко не всі українські діти мають можливість учитися в цілоденних парохіяльних чи васильянських школах, де є година навчання української мови, і не всі діти можуть користати з курсів українознавства чи т. зв. суботніх шкіл. Чимало з них вчиться в публічних американських школах, не вміючи по-українському ні читати ні писати. Хотілося б, щоб такі діти вчилися рідної

мови дома, при помочі батьків або старших братів та сестер. Це не так то й важко, треба тільки трохи доброї волі. В другому році навчання рідної мови можна за цілий рік легко перейти цілий цей підручник, не бувши навіть учителем. Книжка подумана так, щоб могли нею користуватись і не вчителі.

Граматично-правописний матеріал цієї книжки відповідає здебільша розкладові матеріялі в „Програмі навчання української мови в народних школах“, яка обов’язувала в еміграційних школах в Німеччині й Австрії, а передтим у всіх українських школах на західноукраїнських землях. Відступати від тієї програми автор не вважав за потрібне, доки не схвалена компетентними чинниками нова і загальнообов’язуюча програма.

Щодо правопису, то тут повністю застосовано т. зв. „академічний“ правопис з 1929 р., який визнають і найвищі наші наукові установи НТШ, УВАН і велика частина нашої еміграції, дарма, що він „недосконалій“. Але краще дати дітям один недосконалій правопис, аніж три-чотири недосконалі, або просто правописний хаос.

Маємо надію, що книжечка бодай частинно виконає своє завдання і будемо дуже радіти, коли бодай десяток українських дітей врятується від... незнання рідної мови.

Б. Романенчук

ЗМІСТ:

	Стр.
1. Речення, крапка, велика буква	3
2. Слова	6
3. Склади	7
4. Звуки і букви	9
5. Голосні і приголосні	11
6. Дзвінкі і глухі на кінці слів	13
7. Іменник	15
8. Рід іменників	17
9. Одніна і множина	19
10. Велика буква в іменах і прізвищах	21
11. Власні назви тварин	23
12. Склади і переношення слів	24
13. Прикметник	27
14. Питання, оклик, розповідь	29
15. Дієслово	32
16. Теперішній час (наголовок випущений)	34
17. Особи в дієслові	36
18. Знак м'якшення	38
19. М'які приголосні без знака м'якшення	39
20. Йотовані голосні я, е, ю і ї на початку слів	41
21. Голосні а, е, у, по м'яких приголосних	43
22. Подвоєння приголосних	45
23. Сполучка ѹо і Ѻо	47
24. Від автора	49

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ

Ст.	має бути	надруковано
3	з дужок, щоб	з дужок щоб
7	ходи, півнику, до мене	ходи півнику до мене
11	два звуки — щ	два звуки — ш
18	іменники	іменники
22	п'ятсót	пятсот
25	— €, —	— €. —
26	переносити з одного	переносити одного
34	16. Теперішній час	(пропущено)
35	напишіть	напишіть

Ціна 85 ₣

В підготові:

ГРАМАТИЧНІ І ПРАВОПИСНІ ВПРАВИ
та УКРАЇНСЬКА ЧИТАНКА — для III. р. навчання
української мови.